

Олег ВЕРГЕЛІС

КОЗАК SYSTEM

На сцені Львівського театру ім. М. Заньковецької відсвяткував 75-річний ювілей один із класиків нашого сценічного мистецтва – Богдан Козак. Видатний актор не переймався надзавданням влаштувати “бенефіс” (із веселим ювілейним гарніром), а вийшов до глядача з “Посланиєм”. Серйозною авторською моновиставою на основі творів Т.Шевченка.

Вийшов – і виграв. Слово Шевченка у той вечір звучало гостріше і болючіше, ніж повсякденні інформаційні “залпи”.

“Посланиє” Б.Козака знає кілька сценічних версій (у розробці проекту брала участь режисер А.Бабенко). Прем’єра відбулася ще в березні 2010-го. Коли до війни, до теперішньої загальноукраїнської біди, було ще багато часу.

Час змінюється. Різко змінюються обставини. І вже теперішнє “Посланиє” на сцені заньківчан сприймається як політична (поетична) моновистава. “Розрита могила” та інші шедеври Т. Шевченка для сучасної зали – не відлуння минулих епох, а тексти, просякнуті кров’ю, сумнівами, надіями сьогодення.

Звісно, можна вирвати з контексту ту чи іншу Шевченкову цитату – і вона різатиме серце, опалюватиме жаром сучасних нетеатральних трагедій.

Отож, теперішнє його “Посланиє” на основі творів Шевченка – не тільки поетична сповідь, це (насамперед) – попередження, пророцтво, напуття.

У попередніх версіях цієї моновистави критики сприймали Козака як авторський силует самого Шевченка. Нібито від нього і через нього актор проносив поетичні одкровення.

У сьогоднішній виставі, так як це відчув я, виникає брехтівський ефект відчуження. Все ж таки на сцені – наш сучасник, актор Козак. Шевченковим словом він не те що воліє розштурхати душі, а все-таки більше апелює – до розуму.

Степи мої запродані
Жидові, німоті.
Сини мої на чужині,
На чужій роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає.
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай рие, розкопує,
Не своє шукає,
А тим часом перевертні

нехай підростають...
Та допоможуть москалеві
Господарювати
Та з матері полатану
Сорочку знімати...

Дата написання – 1843-й. (Понад 170 років тому).
Та у виконавській манері Козака, як і в енергетиці Шевченкового слова, не відчуваємо “відстані”. Величезної часової прірви. Між тим, “коли” написано, і як це сприймаємо у грудні 2015-го.

Отже, цей текст і цей голос – “тут” і “тепер”. Згідно із законом Театру.

Митець тим часом не загострює своїм виконанням те, що зайвого загострення не потребує. Власне, його виконавська манера у “Посланні” – поміркована система академізму, стриманої авторської пристрасності, неприхованого ліричного натхнення, непоказної небайдужості до Шевченкового всесвіту.

Стиль Козака у “Посланні” – поетичний танець “навшпиньки”, тобто точне усвідомлення, де межі поетичних “форте” і “піано”, а де кордон, який не дозволить чесному акторові впасти у відвертий публіцистичний пафос.

Звісно, і без пафосу тут не обійдеся. Але в Козака (у його стилістиці) – скоріше, інтелектуальний пафос. Прорахований і розумно вибудований на основі структури шевченківських текстів. Тут тобі актор здіймає руки до неба: “Образ Божий багном не скверніте!” Згодом він же спускається на грішну землю, ніби згадуючи і про свої 13 літ, як “пас ягнята за селом”, як сяяло сонечко. Тихо і щемливо актор вимальовує своїм тембром усім відомі шевченківські рядки, закільцювавши у його творах “вічне” з “приватним” (дуже особистісним).

Ще під час нічної репетиції “Посланія” актор попросив молодого режисера трохи змінити сценічний простір. Він вивільнив рідну сцену від деяких зайвих бутафорських елементів. І лишив поруч із музикантами тільки біле полотно екрану – над головою. Опинившись у просторі маленького сценічного космосу. Де немає нічого зайвого. Де лише Людина наодинці зі Словом і такими собі “підсвідомими” візіями на українську тему (на екрані над головою). Актор не заграє з аудиторією, тверезо усвідомлюючи, яку силу “тротилу” саме зараз мають окремі шевченківські строфи.

Актор усе ж таки пам’ятає – про “четверту стіну”, про інтелектуальне “відчуження”.

І про те, що велика поезія – то не лише розшарпане серце, то ще й гострий розум пророка.

15 років тому Валентина Заболотна у тексті про Козака зі щирим риторичним захопленням перепитувала: “Хто ж ви є, Богдане Миколайовичу, – артист, педагог, письменник-театрознавець, філософ, мистецтвознавець, історик, театральний діяч, дипломат, український актор майбутнього?”

Звісно, відповідь – на поверхні. Український актор переконливо реалізує кожну іпостась, позначену критиком.

Власне, Козак у вітчизняному театрі – то особлива “система”. Звісно, не тільки система Станіславського, хоча життя людського духу він завжди реалізує на сцені переконливо.

Така його “система”, тобто система Козака, – це театральна поліфонія, яка передбачає органічне поєднання в одній особі і унікального акторського обладнання, і діяльність місіонера-просвітника, а також педагога, історика...

Козак, якщо перефразувати класика, “інтелектуальний П’єро” українського театру. Тверезий розум і емоційне натхнення уживаються в ньому самому, у контурах різних його сценічних образів.

Тим паче що більш ніж за півстоліття таких образів зіграно ого-го як немало. Варто пригадати, що саме цей український актор-інтелектуал грав класичних Арбеніна (“Маскарад”), Полонія (“Гамлет”), Тесмана (“Гедда Габлер”), Сальєрі (“Амадей”), Макбета, Яго (“Отелло”), президента фон Вальтера (“Підступність і кохання”), – ви лишень оцініть цей діапазон.

Митцеві, за іронією долі, довелось доторкнутися своїми акторськими лайковими рукавичками і до образів тиранів-деспотів – так, справді доводилося грати колись і Леніна, і Сталіна. І він не приховує таких фактів своєї біографії. І я переконаний, що якби побачив ті давні його вистави, то миттєво відчув би загострений акторський аналіз кожного з психотипів, адже Козак інколи діє як “хірург”, оперуючи інтелектуальним скальпелем, оголюючи приховану сутність того чи іншого складного героя.

Зовні доля до актора – милосердна. Тобто є за що дякувати Богові. Народився, власне, в інтернаціональній сім’ї: мати – полька, батько – українець. Пройшов складні життєві університети, перш ніж потрапив на велику сцену, на якій згодом став одним із провідних акторів України.

Власне, його ніша на сценічній мапі країни все-таки ексклюзивна. Актор-інтелектуал. Той самий “інтелектуальний П’єро”. Не так багато конкурентів згадаємо саме у цьому відділі кадрів.

Як відомо, 1978-го Сергій Данченко покликав за собою Козака до Києва, у трупу столичного театру імені Івана Франка. Окресливши перед ним цікаві перспективи.

Переміг патріотизм, перемогла доля. Козак після певних вагань і сімейних обставин вирішив лишитись у Львові.

Годі й гадати, як би все склалося, коли б він опинився на столичній франківській сцені. Переконаний: усе було б чудово і там (тобто тут, у нас, у столиці).

Втім, саме Львів – особливе магнітне поле для цього актора, а сам актор – цінний сувенір в архітектурному інтер’єрі галицької столиці.

Тобто вони містичними вузами пов’язані давно й тісно.

І, можливо, саме цей актор-інтелектуал (хоча він справжній лицар сцени театру ім.Заньковецької) був би достойний отримати для своїх авторських пошуків і якусь окрему сценічну територію у великому місті, де би реалізував різні складові своєї ж “системи”. Втім, крім акторства, його покликанням виявилась і педагогіка. І сьогодні деякі з його учнів – лідери сучасного українського театру: зокрема, Ростислав Держипільський – у Івано-Франківську, Ірма Вітовська – у Києві.

Переконаний, “система” Козака – жива і мобільна, незапліснявіла і незакостеніла. Саме така система чекає його нових авторських (акторських) виявів, метаморфоз.

Можливо, це й заборонений прийом, але не гріх помріяти – “яким би” багатвимірним сприймався саме цей розумний лицедій, скажімо, у ролі Маттіаса Клаузена з видатної драми Г.Гауптмана “Перед заходом сонця” (а там є “що” зіграти саме йому, хоча б тему останнього кохання, приреченість якого такий герой тверезо усвідомлює, і від цього драма перетворюється на трагедію).

Можна мріяти і про ібсенівського будівничого Сольнеса (у його виконанні). Про дивакуватого скупого Гарпагона з великої мольєрівської комедії.

А ще, десь у затінку його акторських бажань, можливо, дримає шекспірівський король Лір, якому розумний актор подарує не тільки передбачувану ексцентричність, а ще й сувору інтелектуальну напругу.

Отже, “послання” актора – до Бога, до Бога театру (зокрема), – ще пише і пише саме це життя. І Бог обов’язково почує, прочитає. І він ще зіграє.

За: http://gazeta.dt.ua/CULTURE/kozak-system_.html